

LIDIA COLESNIC-CODREANCA

Institutul de Filologie
(Chișinău)

UNELE CONSIDERAȚII PRIVIND
ORIGINEA *CONFLICTUL DIGLOSIC*

Abstract

Linguistic conflict refers to the context of diglosia, functional inequality of languages, but its origin should be found in bilingual situations.

Noțiunea *conflict lingvistic* sau *conflict diglosic* a apărut în studiile de specialitate prin anii '60 ai secolului trecut, în cadrul noii direcții de cercetare sociolingvistică, în Catalonia [1]. Și anume, în cea a grupului *Catala sociolinguistica*, întemeiat de cercetătorii Ll. V. Aracil, R. Ll. Ninyoles, A. Badia, I. Mardarit și F. Vallverdu, care au contribuit la revizuirea conceptelor de bază ale sociolingvisticii, au introdus multe concepte noi (cel de: macrosociolingvistică, diglosie, bilingvism diglosic, conflict lingvistic, substituție lingvistică, normalizare ș.a. [2, p. 3], reieșind din condițiile situației de funcționare conflictuală a celor două limbi: catalana și castiliana (zisă: spaniolă).

La modul concret, F. Vallverdu [3] dezvoltă noul concept *conflict lingvistic*, introducându-l în circuitul sociolingvistic. Tot de conflictul lingvistic este preocupat, în mod deosebit, și R.Ll. Ninyoles [4]. Ambii autori pornesc de la diglosie, situație lingvistică bazată pe repartitia inegală a funcțiilor sociale ale catalanei și castiliane pe parcursul istoriei. Adică, de la o funcționare conflictuală a două limbi într-o comunitate. Inegalitatea funcțională a limbilor neapărat conduce, mai devreme sau mai târziu, la conflictul dintre limbile utilizate. După ei, *conflictul lingvistic* sau *conflictul diglosic* este confruntarea a două limbi clar diferențiate, când una dintre limbi este dominantă din punct de vedere politic, având utilizare oficială, utilizare publică, iar cealaltă este dominată din punct de vedere politic. Cea mai simplă definiție a conceptului o găsim în **Dicționari de sociolingvistica** (2001): „conflictul lingvistic este lupta între două comunități lingvistice pentru ocuparea sferei uzajului” [5].

Conflictul lingvistic, totdeauna, plasează față în față funcțiile sociale ale limbii, pe de o parte, și controlul lingvistic și conștiința lingvistică a societății, pe de altă parte. Interpretarea conflictului diglosic presupune neapărat dezvăluirea tuturor denaturărilor ideologice ale problemei, abordarea ei dinamică și diacronică.

Ținând cont de faptul că situațiile conflictuale sunt o consecință a contactelor dintre limbi, care provoacă bilingvismul sau plurilingvismul, diglosia sau poliglosia,

e binevenit să ne întrebăm: care este totuși originea conflictului lingvistic? Unde trebuie căutată: în bilingvism, plurilingvism, care țin mai mult de individ, sau în diglosie, poliglosie, care se referă mai mult la societate?

Paradoxal, chiar dacă diglosia este locul conflictului, considerăm că germeii unui viitor *conflict lingvistic* se conțin, totuși, în bilingvism. Bilingvismul generează supremația uneia dintre limbi (abandonarea limbii materne în favoarea celei de a doua limbi), ideologia diglosică, repartitia inegală a funcțiilor sociale ale uneia dintre cele două limbi dintr-o comunitate, substituția lingvistică și, în cele din urmă, conflictul.

Întrucât sociolingvistica, până a deveni știință lingvistică autonomă, a fost marcată timp îndelungat de o fluctuație terminologică, respectiv, și termenul *conflict lingvistic* a fost tratat controversat. În unele lucrări, uneori, există tendința de a opune, pe de o parte, *bilingvismul* și *diglosia*, iar pe de altă parte, *contactul* și *conflictul*. Perspectiva din care este privit unul dintre conceptele acestor perechi de termeni, în plan teoretic, a condus la apariția numeroaselor curente sociolingvistice, plasându-le uneori pe poziții antagoniste. Alegerea unuia dintre termenii din perechile enumerate, în general, trădează opțiunea autorului pentru curentul sociolingvistic tradiționalist sau pentru cel modernist, purist. Astăzi, în literatura de specialitate, prevalează totuși puriștii.

Atunci când se vorbește despre bilingvism, fără a se face distincție netă între cele două mari tipuri de bilingvism (individual și social), se va susține că fenomenul bilingvismului apare în situațiile contactului dintre limbi și, neapărat, se va confunda bilingvismul social cu diglosia, respectiv, se va ajunge la o tratare unilaterală și injustă a conceptului. Deoarece va rămâne neglijat cel de-al doilea termen – conflictul. În plan macrosocietal, două limbi care se află în contact, de cele mai multe ori, se găsesc în situație de diglosie, și nu de bilingvism, deoarece sunt supuse unei repartitii funcționale inegale, dirijate de o ideologie diglosică, care inevitabil provoacă conflictul diglosic. „Factorii evoluției conflictelor diglosice sunt, de cele mai multe ori, de ordin social sau politic decât pur lingvistic” [6, p. 89].

Așa cum conflictul lingvistic ține de diglosie, iar diglosia este o situație lingvistică instabilă, este cert că și conflictul este un fenomen lingvistic instabil, care poate evolua din starea sa latentă în cea acută. Acutizarea conflictului se soldează cu rezolvarea lui, cu restabilirea funcțiilor sociale ale limbii dominate, cu normalizarea lingvistică. Uneori *un modus vivendi* conflictual (adică un conflict diglosic latent), cu timpul, poate favoriza apariția unei noi identități conflictuale, dar multiple [6, p. 89].

Analiza dinamicii conflictelor lingvistice, după Henri Boyer, „cere o perspectivă istorică și luarea în calcul nu numai a uzajului limbilor *in praesentia* într-o societate, ci și a atitudinilor de influențare asupra dinamicii acestor uzaje, în cadrul situațiilor conflictuale, a raporturilor de dominanță a limbilor *in praesentia*” [7, p. 18]. Limba dominată va dispărea definitiv în prezența limbii dominante, pentru că rezultatul unui conflict este neapărat *substituția lingvistică*: limba A va fi substituită în toate sferile sociale de funcționare prin limba B, iar rezistența opusă în favoarea limbii dominate,

care nu este altceva decât conflictul, va impune normalizarea uzajului, adică limba va redobândi toate funcțiile sociale de care a fost privată, așadar, va fi utilizată în toate anturajele vieții sociale.

Perre Dumont și Bruno Maurer, de asemenea, ne avertizează că „originea istorică a conceptului conflict diglosic a focalizat atenția asupra situațiilor lingvistice în care numai două limbi erau în opoziție” [6, p. 81], adică în situație de diglosie.

Și totuși, ne întrebăm: putem vorbi despre conflict lingvistic numai în plan macrosocietal, numai în cadrul situațiilor de diglosie, dirijate de glotopolitică sau mai sunt și alți factori nonpolitici, care pot alimenta un conflict dintre limbi în plan microsociolingvistic?

În susținerea ideii că germenii unui conflict diglosic se conțin în bilingvism vine și L. J. Calvet, care scrie că la originea conflictului dintre limbi poate sta „ideea superiorității unei limbi asupra alteia, care este purtătoare de argumente ideologice capabile a alimenta un conflict” [8, p. 42]. Astfel, diferențierea lingvistică plasează adesea locutorii pe poziții opuse, făcându-i să se confrunte cu ideea că limba interlocutorului său este neplăcută la rostire, este mai ineficace, inexactă, în fine, o consideră inferioară propriei limbi. Deci va avea o atitudine peiorativă față de acea limbă.

Același autor susține că punctul inițial al unui conflict lingvistic într-o societate este familia, mai cu seamă, cuplul bilingv, mixt. Anume aici se dă startul luptei pentru limba maternă a copiilor, care poate fi limba mamei, limba tatei, ambele limbi sau o a treia limbă. Așa cum există un raport direct între familie și societate, limba maternă a copiilor unui cuplu bilingv va fi tocmai acea limbă care este dominantă în societate. „Famiile plurilingve constituie un loc important al conflictului lingvistic” [8, p. 101].

În acest context, invocăm o singură atitudine tradiționalistă vizând contactele dintre limbi și fenomenele provocate de ele, și anume, pe cea a lui William F. Mackey, renumit prin impunătoarele sale studii asupra bilingvismului. Când vorbește despre efectul bilingvismului asupra grupului social, adică asupra comunității sau națiunii, renumitul sociolingvist afirmă că „bilingvismul propagat într-o manieră inteligentă, poate face să apară în sânul unei națiuni multilingve sentimentul apartenenței la una și aceeași națiune” [9, p. 39]. Atunci când se optează pentru bilingvism (social), inevitabil este omis termenul conflict lingvistic. Dar, același autor este contrazis de propriile-i teze de mai târziu: când afirmă că comunitate bilingvă nu poate exista, pentru că acea comunitate nu este o colecție de indivizi bilingvi. Câți locutori bilingvi există în ea?

Așadar, controversele privind originea conflictului diglosic țin de atitudinea cercetătorilor față de tratarea obiectivă a celor două concepte majore ale sociolingvisticii: *bilingvismul* și *diglosia*. Dacă nu recunoaștem existența diglosiei în cadrul unei comunități bi/sau plurilingve, vom nega și existența conflictului lingvistic (diglosic). În ce ne privește, nu-l putem nega, deoarece și noi facem parte din numeroasele generații de vorbitori de limbă română din spațiul lingvistic dintre Prut și Nistru care am crescut și ne-am format în diverse stadii, mai atenuate sau mai acutizate, ale îndelungatului conflict lingvistic român-rus.

REFERINȚE BIBLIOGRAFICE

1. Georg Kremnitz. *Sprachen in Konflikt. Theorie und Praxis der Katalanischen Soziolinguistik*. – Tübingen, Eine Textauswahl, 1979.
2. T. Kriucicova, B. Narumov. *Zarubejnaia sofiolingvistica*. – Ghermania-Ispania, Moscova, 1991.
3. F. Vallverdu. *Dues llengües: dues funcions?* – Barcelona, 1970; *Aproximacio critica a la sociolinguistica catalana*. – Barcelona, 1980.
4. R. L. Ninyoles. *Conflicte lingüistic valencia*. – Valencia, 1969.
5. Francesc Ruiz i San Pascual, Roza Sanz i Ribelles, Jordi Sole i Camardons. *Diccionari de sociolinguistica*. – Barcelona, 2001.
6. P. Dumont, B. Maurer. *Sociolinguistique du francais en Afrique francophone*. – Edicef, 1995.
7. H. Boyer. *Introduction a la sociolinguistique*. – Paris, Dunod, 2001.
8. L.-J. Calvet. *La guerre des langues et les politiques linguistiques*. – Paris, 1999.
9. W. F. Mackey. *Bilinguisme et contact des langues*. – Paris, 1976.